پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و کەنەدا و تەنگەژە ئابورییەکانیان.. گەران عەبدوڵڵا

پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و کەنەدا بە شێوەیەکی گشتی وەک یەکێک لە پەیوەندییە سەرەکی و ستراتیژییەکان لە جیهاندا سەیر دەکرێت، چونکە هەردوو وڵات هاوسنووری یەکترن(وە بە درێژترین سنووری نێودەوڵەتی ئەژمار دەکرێت لە جیهاندا کە درێژکەی (٨٨٩١ کم) ە) پەیوەندییەکی قووڵی ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتی و سەربازیيان هەیە سەرباری ئەوانەش هاوزمانییان. بەڵام، سەرەڕای ئەو هەموو هاوبەشییە، هەندێک جار ناکۆکی و ململانێش لە نێوانیاندا سەرهەڵدەدات. لێرەدا بە کورتی لەم پەیوەندییە دەڕوانین:

١- پەیوەندییەکی ئابووریی قووڵ:

ئەمریکا و کەنەدا گەورەترین پەیوەندی بازرگانی لە نێواندا هەیە لە جیهاندا ساڵانە مەزەندە دەکرێت بە یەک تریلیۆن دۆلار. بەپێی زانیارییەکان، کەنەدا یەکێکە لە گەورەترین هاوبەشە بازرگانییەکانی ئەمریکا، بەتایبەتی لە بواری وزە (نەوت و گاز)، ئامێر و کاڵاکانی دیکەی وەک چەک و کاغەز. هەردوو وڵات ئەندامی پەیمانی بازرگانی ئازادی باکووری ئەمریکا (NAFTA) بوون کە دواتر لە ساڵی ٢٠٢٠ بە پەیمانی ئەمریکا-مەکسیک-کەنەدا (USMCA) گۆڕدرا. ئەم پەیمانە بازرگانی بێسنوور و کەم باج لە نێوان هەردوو وڵاتدا بەرقەرار کردووە، کە بووەتە هۆی پەرەسەندنی ئابووری هەردوولا. لەگەڵ ئەوەشدا هەندێک جار ناکۆکییەکانی بازرگانی سەرهەڵدەدەن. بۆ نموونە، لە کاتی سەرۆکایەتی دۆناڵد ترەمپ (٢٠١٧-٢٠٢١)، ناکۆکییەکی زۆر لەسەر باجەکان و بازرگانی سەرهەڵدا. ترەمپ باجی زیادەی لەسەر کاڵاکانی کەنەدا وەک چەک و ئەلەمنیۆم دانا، کە کەنەدا بە توندی دژایەتی کرد و باجی لەسەر کاڵاکانی ئەمریکا دانا. هەروەها لەم دوواییانەشدا لە ١٣ی مارچی ٢٠٢٥، بەپێی هەندێک پۆست لەسەر ئێکس، ترەمپ بڵاوی کردەتەوە و وتویەتی کە دەکرێت کەنەدا ببێتە "هەرێمەکی ئەمریکا" و ئەمریکا پێویستی بە وزە و کاڵاکانی کەنەدا نییە، کە ئەمەش دەنگی جیاوازی لێدەکەوتەوە و

دەشێت کەنەدییەکان تووڕە بکات و وەک بێڕێزییەک بەرامبەر سەربەخۆیی کەنەدا لێک بدرێتەوە.

٢- هاوکاریی سیاسی و سەربازی:

هەردوو وڵات ئەندامی ناتۆ (NATO) و گرووپی G7ن، کە ئەمەش هاوکارییەکی سیاسی و سەربازیی قووڵ لە نێوانیاندا بەرقەرار کردووە. کەنەدا و ئەمریکا لە زۆر پرسی جیهانیدا، وەک شەڕی داعش، شەڕی ئەفغانستان و هەڵوێستەکانیان بەرامبەر چین و ڕووسیا، هاوئاهەنگ بوون. هەروەها، هەردوو وڵات سیستەمی پاراستنی ئاسمانی باکووری ئەمریکا (NORAD) بە هاوبەشی بەڕێوەدەبەن، کە یەکێک لە نموونەکانی هاوکاریی سەربازییە.
بەڵام، کەنەدا زۆرجار هەوڵدەدات سەربەخۆیی خۆی لە سیاسەتی دەرەوەدا نیشان بدات. بە نموونە، کەنەدا لە شەڕی عێراق (٢٠٠٣) بەشداری نەکرد، کاتێک کە ئەمریکا سەرکردایەتی ئەو شەڕەی دەکرد. هەروەها، کەنەدا زۆرجار هەڵوێستێکی نەرمتر بەرامبەر کۆچ و پەنابەران هەیە، کە ئەمەش جیاوازە لە سیاسەتەکانی ئەمریکا، بەتایبەتی لە کاتی سەرۆکایەتی ترەمپ.

٣- کێشە و ناکۆکییەکان:

سەرەڕای هاوکارییەکان، کێشەکانیش هەن. یەکێک لە کێشە سەرەکییەکان سنوورەکانە، بەتایبەتی لە بواری کۆچ و بازرگانی. بە نموونە، دوای هێرشەکانی ١١ی سێپتەمبەر (٢٠٠١)، ئەمریکا سیاسەتەکانی سنووری خۆی توند کرد، ئەمەش کەنەدییەکانی تووڕە کرد چونکە بازرگانی و گەشتەکانیان سەختتر بووە. هەروەها، کێشەی کۆچبەران لە سنوورەکاندا، بەتایبەتی کاتێک ئەو پەنابەرانەی سنوورەکانی ئەمریکا بە نایاسایی دەبەن و کەنەدا وەریاندەگرێت ئەمانە دەبنە هۆکاری ناکۆکی و لە ئێستاشدا ترامپ وەک بەهانەیەک بەکاری دێنێت بۆ زیادکردنی باج لەسەر کەنەدا.
کێشەیەکی دیکە کێبرکێ لەسەر سەرچاوە سروشتییەکانە، وەک ئاوی نەیاگرا و سەرچاوەکانی نەوت لە ناوچەکانی باکوور. هەروەها، کەنەدا زۆرجار نیگەرانە لە هەژموونی ئەمریکا، چونکە ئەمریکا وەک هێزێکی گەورە دەتوانێت فشارەکانی خۆی بەسەر کەنەدادا بسەپێنێت.

٤- کۆمەڵایەتی و کەلتووری:

لە ڕووی کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەوە، هەردوو وڵات زۆر لێک نزیکن، بەڵام جیاوازییەکانیش هەن. کەنەداییەکان زۆرجار خۆیان وەک

کۆمەڵگەیەکی “نەرمتر” و “فرەکەلتووری”تر دەبینن، لەکاتێکدا ئەمریکا بە پێچەوانەوە زیاتر وەک کۆمەڵگەیەکی “سەرمایەداری توند” و “تاک کەلتووری” دەبینرێت. بۆ نموونە، کەنەدا سیستەمی تەندروستی گشتی هەیە، کە ئەمریکا نییەتی و ئەمەش یەکێکە لە جیاوازییە گەورەکانی نێوانیان.

کێشەکانی بازرگانی نێوان ئەمریکا و کەنەدا

کێشەکانی بازرگانی نێوان ئەمریکا و کەنەدا، وەک چەندین وڵاتی دیکە، زۆرجار لە کۆمەڵێ هۆکارێکی جیاوازەوە سەرچاوە دەگرن کە پەیوەندی بە سیاسەت، ئابووری و بەرژەوەندییە نیشتمانییەکانەوە هەیە. بۆ تێگەیشتن لەم کێشانە دەتوانین لە چەند خاڵێکدا کورتیان بکەینەوە:

١- سیاسەتەکانی باج و گومرگ:

یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی کێشەکانی بازرگانی، سیاسەتەکانی باج و گومرگە کە هەر وڵاتێک بە پێی بەرژەوەندییەکانی خۆی دەیانخاتە بواری جێبەجێکردنەوە.
بۆ نموونە:
• لە کاتی سەرۆکایەتی دۆناڵد ترەمپ (٢٠١٧-٢٠٢١)، ئەمریکا باجی زیادەی لەسەر کاڵا کەنەدییەکان دانا وەک چێک و ئەلەمنیۆم بە بیانووی “ئاسایشی نیشتمانی”. ئەمەش کەنەدای تووڕە کرد، چونکە کەنەدا یەکێکە لە گەورەترین دابینکەرانی ئەم کاڵایانەیە بۆ ئەمریکا.
• کەنەدا وەک وەڵامدانەوە، باجی لەسەر زۆرێک لە کاڵا ئەمریکاییەکان دانا. ئەمەش کێشەکانی بازرگانی زیاتر کرد، چونکە هەردوو وڵات دەستیان کرد بە “شەڕی باجەکان”.

٢- جیاوازی لە بەرژەوەندییە ئابوورییەکان:

ئەمریکا و کەنەدا، سەرەڕای هاوسنووربوونیان، بەرژەوەندییە ئابوورییەکانیان هەمیشە یەک ناگرنەوە.
بۆ نموونە:
• کەنەدا زۆر پشت بە دەرهێنانی نەوت و سەرچاوە سروشتییەکان بە ئەمریکا دەبەستێت. لە کاتێکدا، ئەمریکا لە ساڵانی دواییدا (بەتایبەتی لەگەڵ پەرەسەندنی پیشەسازی نەوتی شەیڵ (بەردینی)) کەمتر پێویستی بە نەوتی کەنەدا بووە. ئەمەش کەنەدا تووڕە دەکات، چونکە ئابوورییەکەی بەشێوەیەکی گەورە لەسەر ئەم دەرهێنانە

دامەزراوە.
• کێشەی بازرگانی لەسەر کاڵاکانی وەک شیر و پەنیر (dairy products) هەیە. کەنەدا سیستەمێکی توندی پاراستنی بازاڕی ناوخۆیی خۆی هەیە بۆ پیشەسازی شیر کە باجەکەی بۆ سەر شیر و پەنیری ئەمریکی لە نێوانی ٢٠٠% بۆ ٣٠٠% دایە، کە ئەمەش ئەمریکاییەکان تووڕە دەکات، چونکە دەیانەوێت کاڵاکانی خۆیان لە کەنەدا بفرۆشن بەڵام بەهۆی باجەکان و سنووردارکردنەکانەوە ناتوانن.
• کاتێک یەکێک لە وڵاتەکان هەست بەوە دەکات کە بەرژەوەندییەکانی پارێزراو نین، دەست بە دانانی سنووردارکردنەکان دەکات، ئەمەش وڵاتی بەرامبەر ناچار دەکات هەمان کار بکات و ئەمە دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی متمانە و زیادبوونی کێشەکان.

٣- سیاسەتە ناوخۆییەکان و گۆڕانکارییە سیاسییەکان:

گۆڕانکارییە سیاسییەکان لە هەر یەکێک لە وڵاتەکان دەتوانن کێشەکانی بازرگانی زیاتر بکەن.
بۆ نموونە:
• کاتێک دۆناڵد ترەمپ سەرۆک بوو، سیاسەتەکانی "ئەمریکا سەرەتا" (America First) کە زۆر گرنگی بە پاراستنی بازاڕی ناوخۆیی ئەمریکا دەدا، کێشەی زۆری لەگەڵ کەنەدا دروست کرد. ترەمپ تەنانەت کەنەدا بە "هەڕەشە بۆ ئاسایشی نیشتمانی" ناوزەد کرد، کە کەنەداییەکان وەک بێڕێزییەک دەڕواننە ئەو گوتارە.
• لە بەرامبەردا، کەنەدا لەژێر سەرکردایەتی جەستن ترودۆ، هەوڵیدا سەربەخۆیی خۆی نیشان بدات و لەگەڵ وڵاتانی دیکە (وەک چین و یەکێتیی ئەورووپا) پەیوەندییە بازرگانییەکانی پەرە پێبدات، ئەوکارەش دەبێتە هۆی تووڕەبوونی ئەمریکا.

٤- کێبڕکێ لەسەر سەرچاوە سروشتییەکان:

ئەمریکا و کەنەدا هاوسنوورن و سەرچاوە سروشتییەکانی زۆریان هاوبەشە، وەک ئاوی نیاگارا، نەوت و گاز. کێبڕکێ لەسەر ئەم سەرچاوە سروشتییانە دەشێت کێشەی بازرگانی زیاتر بکات.
بۆ نموونە:
• کەنەدا دەیەوێت نەوتەکەی بەرەو ئەمریکا دەربکات، بەڵام ئەمریکا لەگەڵ پەرەسەندنی پیشەسازی نەوتی شەیڵ (بەردینی)، کەمتر پێویستی بە نەوتی کەنەدا بووە. ئەمەش کەنەدای ناچار کردووە کە بەدوای بازاڕەکانی دیکەدا بگەڕێت (وەک چین)، ئەمەش ئەمریکا تووڕە دەکات چونکە نایەوێت کەنەدا پەیوەندییەکی بازرگانیی قووڵ لەگەڵ چین

دروست بکات.

• هەروەها، کێشەی پاراستنی ژینگە لەم ناوچانە، وەک بەرنامەکانی بۆریی نەوت (Keystone XL)، کێشەی زۆری دروست کردووە. کەنەدا دەیەوێت ڕێڕەوی بەڕێییە نەوتەکان زیاتر بکات، بەڵام گرووپەکانی ژینگەپارێزی لە ئەمریکا و کەنەدا دژایەتی دەکەن، ئەمەش وەک بەربەستێکی تری بازرگانی سەیردەکرێت.

کۆتایی:

پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و کەنەدا پەیوەندییەکی قووڵ و ستراتیژییە، بەڵام پڕە لە ناکۆکی و کێبڕکێ. هەردوو وڵات پێویستییان بە یەکتری هەیە، بەڵام کەنەدا هەمیشە هەوڵدەدات سەربەخۆیی خۆی لە ژێر سێبەری ئەمریکا بپارێزێت. لە کاتێکدا ئەمریکا زۆرجار وەک هێزێکی گەورە و سەرەکی دەردەکەوێت. کەنەدا هەوڵدەدات وەک وڵاتێکی سەربەخۆ و نەرمتر خۆی نیشان بدات. ئەم پەیوەندییە لە داهاتوودا دەشێت زیاتر پەرە بستێنێت، بەڵام کێشەکانی نێوانیشیان بە تەواوی لە نێو ناچن.

گۆران عەبدوڵڵا